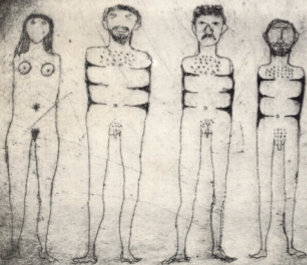




NACHT boot



735.8

BOEK

Bregman, Boele

Expositie in "Houdmare" Duurswoude / [door] Boele Bregman, Mar van der Woude, David van Kampen, Tseard Visser
Leeuwarden : Dijkstra ; 1968

61 p. : ill. ; 24 cm.

Uitgegeven als begeleiding van nazomer expositie in "houdmare"
duurswoude. - september 1968.

Bregman, Boele, Tentoonstellingen

1976-715

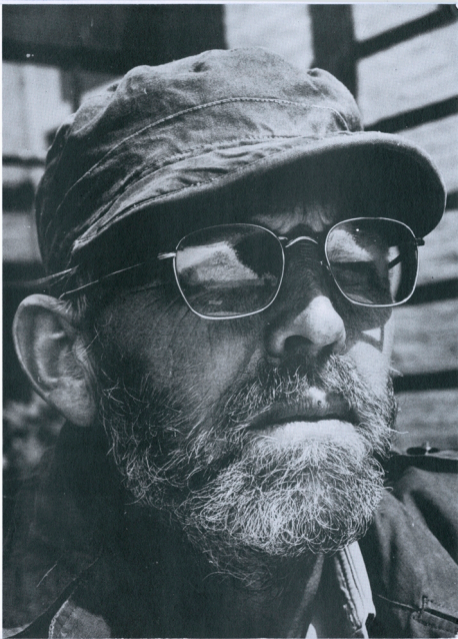
boele bregman heerenveen	foto j. d. de jong
mare van der woude duurswoude	" john stoel, frans popken en j. d. de jong
david van kampen bartlehiem	" hans v. d. hoek
tseard visser duurswoude	" j. d. de jong

uitgegeven als begeleiding van nazomer ekspositie in "houdmare"
duurswoude. nadruk van tekst en/of afbeeldingen zonder schrif-
telijke toestemming van de auteurs verboden.

druk: offsetdrukkerij fedde dijkstra, leeuwarden, ontwerp tseard
visser, lay-out ebbing sipma. *sept 1968*

red. adres: "houdmare" duurswoude, tel.: 05167-224.

boele bregman



atelier zuurkoolfabriek

wit van sneeuw ben ik alleen
terug van de ogen der supermarkt
de stille wijde wind is hoorbaar
als een kind dat slaapt

een schemerschuit gezakt in 't ijs
geeft me een basis voor een schilderij
maar in mijn wangen en mijn haar
is dit pertinent niet waar

vannacht kom ik hier terug
bij deze oude ijzeren brug
en met de kleuren in mijn zak
open ik de hemeldeuren.

o spoorwegman alleen jij weet
dat er straks toen de trein langs reed
er weer een nacht is even zwart
en dat niets maar dan ook niets haar evenaart

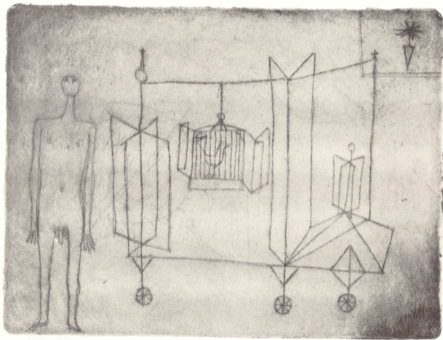
de muze gaat dan langs mijn slapen
ik ben te loom om mijn kleuren op te rapen

een haat die mij bewegen doet en sluipend
langs de muren gaat een rode gloed
van mist als aureool rondom mijn slapen
is gekomen uit een diepe diepe grot
van angst en vriendschap die ik nooit vertrouwde

en ik bouwde op een god van donkere
vlakken die langzaam opwaarts
gaan en schaduwen maken op mijn wit gezicht
dat in het water van de straat gespiegeld staat
en bergen trokken traag omhoog

donkergrijze mist van mensen om me heen
met gaten in de koppen die mij beloeren en betrekken
in hun dieverijen straten huizen stegen
ik vraag - meneer laat me maar gaan in 't water
dat zo wit is als een laken van een ziekenhuis

geef me een woord dat zacht en sterk is
o god voor domme dichters
begrijpen in de grijze nacht is
onmogelijk want de burens praten niet
ze schreeuwen blaffend in mijn oor
ergens roept ze - maar waarvoor
m'n hersens denken steeds verkeerd
het begrijpen is me niet geleerd



heden zult gij met mij in het paradijs zijn
zegt een auto naast de kermis
die jubelt en zingt en razend beweegt
het onweer nadert en de geluiden
worden lager en de angst loopt mee
en waar ik in de bokstent een beweging ontdek
van oranje en pruisischblauw en een zwarte vrouw
daar is mijn begrip verloren gegaan

ik voelde mijn hart
onder langs de muren
en droeg de woorden als
trommels in mijn borst
de mensen die het hoorden
zijn niet meer levend
als de vissen en de vogels
ze zijn bij het groter
worden langzaam doodgegaan

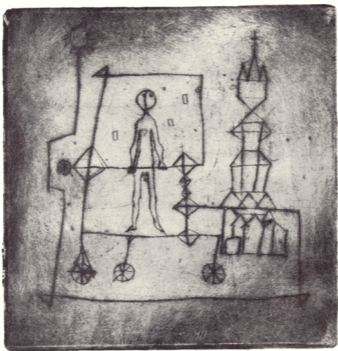
een stier met mijn rimpelkop
schenkt als een tuindersknecht
zijn bier en gaat de straat
door naar zijn huis zijn haard
zijn kinderen zijn bankstel en het bed
dat telkens weer iets is verzet naar
waar de duivel woont

eens had ik gestolen appels onder mijn bloes
onrijp maar prachtig groen

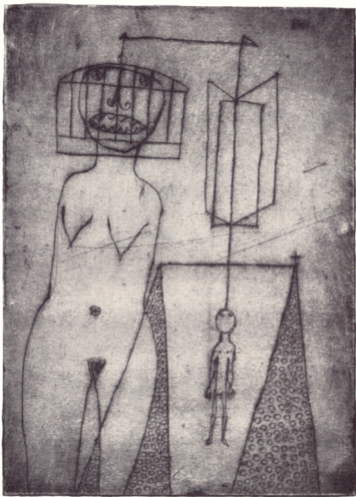
ik zing in de bomen mijn tranen
die wit en rood de ogen verlaten
en als een stroom het landschap
kleuren een donkere een lichte toon
van 't groen en geel en 't rood
ik zelf een vogeloog de constructie
van een uur verstolt het met een
hevigheid geloof me kind van
voor de oorlog uw zachtheid heb
ik nooit geproefd maar wel geweten
in de bomen waren we samen uw
roze jurk in 't donker als een lichte
vlek en ik ja ik wat ben ik toen geweest
een nul een streep een zwarte stip
uw buik uw armen nooit had ik
en heb ik dat bezeten en donker als een
sloot ik die bang was en alleen
en dood wou zijn

mijn jenever 's avonds en de maan die
straks te zien is gaan dan samen mij vertellen
van 1000 jaar terug van een vrouw die
voor kleine vensters tuurt en verlangt naar
een jongeling op een paard en als
hij langs haar woning komt, van haar schoonheid
verstomd (ik ben degeen die voor haar staat) zegt:
kom maar hier eet en drink
ik heb van alles, kom maar hier
het bier dat zij nu schenkt is koel en bitter
goed voor't hart, het brood is hard
van binnen wit en als ik dan tegenover
haar zit; we zien elkaar dan aan
ik streel haar hand ze slaat haar ogen neer
en fluistert: o heer ik heb naar u verlangd
samen stijgen we als wolken op en
onze harten zijn dan één - de nacht
gaat door en in haar beslotenheid
gaan we door de bomen als twee dieren naar de maan

waar is het land met de smalle straat
de lieve nacht een gerucht zo zacht als een
witte bloem gebracht voor 't raam



de vlakken van de dood
zijn in 't gelaat getekend
ik heb het eens met
regenachtig weer uitgerekend



jouw mond en het geraamte van de dodevogel
hebben samen over mij gepraat terwijl
ik in een donkere straat een rode gloed zag
en de witte handen van mijn oude meester

ik loop door het gestreepte zwarte kostuum
in een donkere avond en zie hoe je gelaat
verandert nu je in een oude school
mij wegvaagt als een dode vleemuis

mijn lichaam is leeg en gaat gebogen door de poort
nog houden de beenderen me omhoog
jouw ogen gaan als een maan met me mee
in het donker zijn het gaten in een muur

de modder en mijn bloed paren als dieren
in een duister bos bij het raamloze kasteel
ga ik als een dodevogel in de gracht
het einde en het laatste is je mond



wat is het moeilijk om iets met woorden door te geven. ik had het in mijn hoofd gezet om over mijn werk te schrijven, maar alles wat er uitrolt, niet daarover ik weet gewoon niet wat ik er mee moet - weet je, als ik een schilderij gemaakt heb ben ik eraf. - of ik ben met een volgende bezig, maar dat is geen kwestie van denken, dat is doen. het enige wat ik moet bedenken is zorgen dat het materiaal er is en dat ik tijd heb. als ik tijdens het werken ga denken gaat het mis. vroeger had ik last van heel mooi wit duur papier. dan zat ik er een tijd voor te staren met een pennetje in mijn hand. als ik het nou verknoei is er zestig cent naar de maan. nam ik heel goedkoop krantenpapier, dan was 't over.-

schilderen is voor mij goed luisteren en niet doen wat ik wil maar wat het schilderij wil. alleen de eerste kleuren en lijnen zijn van mij, maar al gauw heb ik er niets meer over te zeggen en een eigenwijsheid, b.v. zal ik eens een heel gemeen of geweldig blauw gebruiken, wordt onmiddellijk gestraft.

en 't is steeds weer onbekend wat ik ga maken. ik kan dus ook nooit een ingewikkeld verhaal bedenken, zoiets van: "kijk, door die en die kleuren te gebruiken krijg ik een zus of zo diepte werking of weet ik veel.

soms herken ik een motief - ik zat laatst in de zon met opgetrokken knieën, die knieën waren net twee glimmende bruine oude mannen schedeltjes met wat wit donshaar, even later werden de omtrekken een M, en toen was 't opeens een bergje met een gleufje. nu staan ze op een schilderij. niet als schedeltjes, niet als m, niet als een heuveltje met een spleetje maar als ja.....dat weet ik niet, daar is geen woord voor, dat is om naar te kijken.

ik begin steeds meer bewondering te krijgen voor schrijvers, sommige dan, want ik denk ook wel es na een dikke pil van 400 bladzijden "hé, 't kon ook wel wat simpler, één bladzijde was misschien wel genoeg". als-ie de tijd van die 399 bladzijden schrijven gebruikt had om in z'n tuintje te werken was hem misschien een woord ingevallen, zo'n woord wat je in je handen kan koesteren en niet eens op hoeft te schrijven, maar ja, dan is't niet voor de anderen hè?

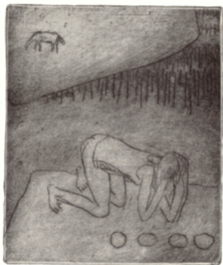
ik geloof dat ik met mijn schilderen daar naar toe werk, steeds vereenvoudigen steeds verder terug naar het begin. 't is ook best mogelijk dat ik heel wat anders wil maar dan wordt het zo ingewikkeld. ik heb trouwens net gelezen dat mensen met een kort pinkje zich slecht in woorden uit kunnen drukken en mijn ene pink is nog korter dan de andere weet je dat? - er loopt een spin over de muur, als ik hem aanraak maakt hij gauw een draadje en laat zich als de bliksem zakken in een donker hoekje.- ik zag een programma op de t.v. waarin amateurs op muzikaal gebied een kans krijgen om hun prestaties ten gehore te brengen. er zitten vijf jury leden, elk in een afzonderlijk hokje. in elk hokje hangt een touwtje waar ze aan kunnen trekken als het hen onder de maat lijkt. wanneer ze dat allemaal hebben gedaan gaat er een paard heel hatelijk hinneken en het podium waar de zanger of zangeres op staat draait langzaam uit het beeld. het is niet om aan te zien, dan staan ze nog maar wat te buigen, te lachen of kijken verwezen om zich heen. als ik daar zo zou staan dan zou ik ter plaatse in een spin willen veranderen. ik moet voor me zelf aan een touwtje trekken en eerlijk zijn.

en als ik nu eerlijk ben moet ik je zeggen dat 't me soms allemaal gestolen kan worden en dat ik jaloeers naar mijn buurvrouw kijk die vol toewijding wit zand op haar paadje strooit en vlees braadt voor de zondag. of ik zou onderaan een dijkje willen liggen, vlak bij een windmolentje.-

zoen van je *Mare*

Grauwe beelden verwagen
in November
de hordenloop is beëindigd
wie zou dat geloven -

een kind kan ademen
op een beslagen ruit
dat morgen breken zal



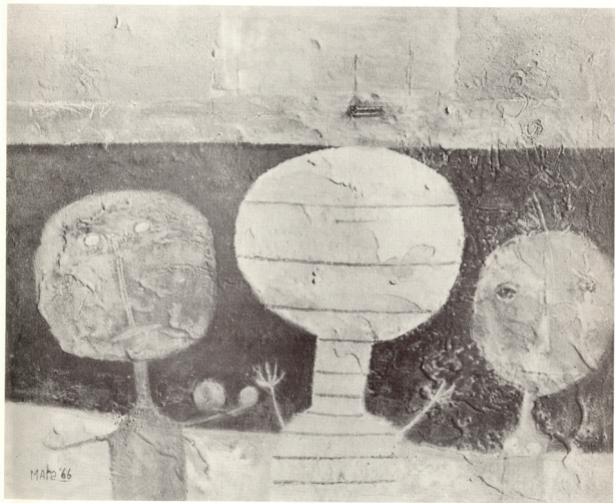
een kwartier op één poot
bij grootmoeder in de dakgoot
de weerhaan is vergeten
het ouwe kabinet en
de zolder vol muggenbeten
teken een klein figuur
met één vinger
op de grijze muur.



geloof nog in morgen
bewaars de warmte
en wacht met huilen
tot ik er ben met een
schone witte zakdoek

wat kan er gebeuren
als de storm
over het land raast
voorbij een klein huis
van gele baksteen?

mijn stoel staat zo vertrouwd
met vier poten op de grond



MATE '66

het warme oker heeft
zijn kracht verloren
de kwasten staan weer
roerloos in hun pot.
ik ben zo straks geboren
de helft was al verrot.

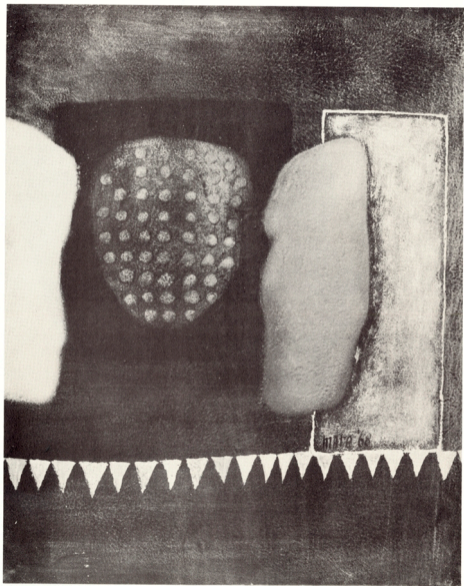


gehurkt bij de asla
begint een nieuwe dag
kinderen zeggen mamma
wat zacht is het spinrag



marc 67

wat waren we mooi he,
jij en ik
ik met echte kousen en
jij met je zondagse strik





eet loopt denkt werkt zingt fluit paart roekt drinkt smuit kijkt slaat vreet kooft
rent vist lult lacht hoort zit slaapt kletst ruikt pist poept kruipt scheld schreeuwt
huilt tekent-in verdient vrijt doucht leeft



balk
grote hersenvader
(vena cerebri magna)
epilyse
kleine hersen

voorhoofdshoite
pia mater
derde ventrikel
hypolyse

werkt
hamert
buigt
strekt
kneedt
knipt
slaat
zaagt
giet
hakt
smelt
stort
plakt
snijd
gipst
brandt
draait
twijfelt
schroeft
meet
branst
verft
kleurt
inkt
bakt
schetst
stookt
schikt
breekt
boort



gelooft u dat zo'n ding hiernaast beweegt, een leven leidt materie kruipend over het zand totdat het een zongebruind been vindt zoéén die de t.v. reclame tot heil strekt, die zich langzaam verder vreet totdat het bot bloot ligt. als u dat gelooft en de gevormde materie uw bot bloot legt misschien zult u voelen dat niet alles wat u omringt gelijk is en dat u de zin van de kunst al schurend ervaart.

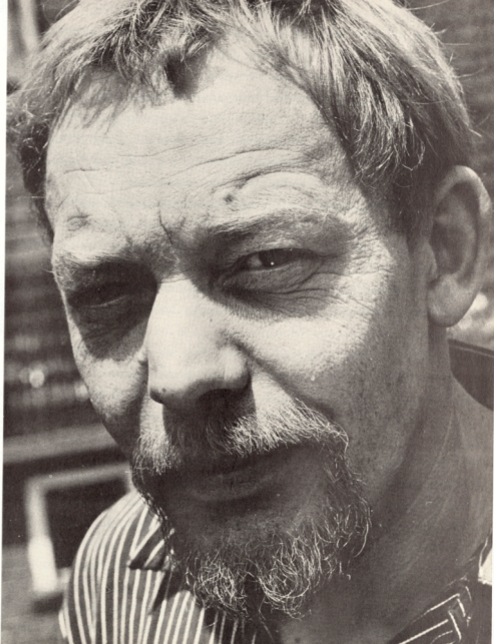
maniak materialist fustraat arbeider pocher leugenaar katholiek burger klootzak
moralist cententeller intellectueel idealist schijthuis socialist lafaard zuiplap
hoerenloper communist lul hielentliker sex beeldhouwer



Misschien, misschien lukt het U, U en mij,
 Het is mogelijk. Dat is er niet mogelijk, Waar de
 naam. ~~Op~~ de fiets de tour de France: ja ja dat
 lukt Ook. we doen er lang ~~over~~, De scandinavische
 -loopte ook langzaam, hi leggen de eenen steen
 op de ander, ^{en} muur, een huis, een kastel, een
 wolk^{en}gabel, ~~dat~~ ^{met} een klein ladderje erop en we kunnen
 de naam aan tippen. Probeer het

- 1 Vrede
- 2 Gezondheid
- 3 ~~Gezond~~ Vijfheid
- 4 Spel
- 5 Eerlijkheid
- 6 Schoon
- 7 Fries
- 8 Linnen
- 9 Lekker
- 10 Rijk
- 11 Vriende
- 12 Lachen.
- 13 Juchelen
- 14 Rede
- 15 Geweldzaamheid
- 16 Gelijkheid
- 17 Schoneheid
- 18 Kingen
- 19 Wansin
- 20 "





zondags moest ik tweemaal naar de kerk. 's morgens begon de dienst om half tien, 's middags om twee uur. de morgendienst viel wel mee. het was dan al weer een week geleden, en deden zich misschien nieuwigheden voor zoals bijvoorbeeld een nieuw honger kindje uit de grote stad, of rumoer achter op de galerij waar de grote jongens zaten die in ieder geval één keer naar de kerk moesten. bovendien was er na afloop het koffiedrinken, geurige koffie met slagroom en gebak, vooral in het laatst van de oorlog was dat heel belangrijk want door de week kregen we toen nooit iets lekkers. wel verdiende mijn vader steeds meer met de handel in belgische shag maar juist boter, suiker en eieren waren de duurste dingen.

dat zondagse koffiedrinken was vooral ook een feest omdat we dan met elkaar zongen. eerst geestelijke liederen en daarna friese liederen.

nooit ontbrak daarbij mijn grootvader. mijn grootvader van vaders kant was een grote gezette man met een spiegelglad kaal hoofd en een grote grijze hangsnor. hij had vooral een geweldige stem waarmee hij op muzikale manier tweede stemmen zong. hij zong altijd uit volle borst en stampte daarbij met zijn wandelstok de maat op de vloer. ook legde hij soms die wandelstok op de armleuningen van zijn stoel (zijn stoel) en rolde die dan ritmisch heen en weer. daarover klaagde mijn moeder dan wel tegen mijn vader als mijn grootvader weg was, maar ze kon mijn vader er niet toe bewegen daar iets van te zeggen. inderdaad beschadigde de stoel nogal door die ritmische bewerking en het was de mooiste stoel die we in huis hadden, hij stond naast de kachel.

toen mijn grootvader werd begraven stond ik ook bij het graf, toen werd door de hele familie zijn lievelingslied gezongen. "dat 's heren zegen op u daal". ik raakte daarvoor helemaal in de war want ik wist zeker dat ik hem mee hoorde zingen. hij zong duidelijk boven alles uit zoals iedere zondagmorgen bij ons thuis. vanaf dat moment wist ik dat zielen konden zingen, zingen zoals ze dat in hun leven hadden gedaan. het vooruitzicht van dat koffiedrinken na de kerk hielp me voor een groot deel door die anderhalf uur stilzitten heen.

we hadden een vaste bank. een familiebank. elke broeders, hoofd van een gezin kon voor een bepaald bedrag per jaar zo een bank huren.

onze bank was de voorste van de zuidelijke galerij, een zijgalerij. die bank bood plaats aan zeven of acht personen en mijn vader stelde er een eer in elke dienst die plaatsen te bezetten.

vanaf die plaats had ik een prachtig uitzicht over de hele kerk en nog wel in voor-achterwaartse richting. ik kon de mensen hun gezichten zien terwijl ze luisterden, zongen, sliepen of baden.

op een afstand van ongeveer tien of twaalf meter tegenover mij was de tegenovergestelde galerij. de voorste bank aan die kant was de vaste plaats van een kinderloos echtpaar die iedere zes weken een nieuw kindje uit holland bij zich in huis namen om ze gezonder te maken. daar deden ze een goed werk mee en ze vroegen daar geen geld voor. bijna altijd waren het meisjes.

soms waren het mooie meisjes maar ook als ze niet zo mooi waren probeerde ik contact te krijgen. dat contact kwam meestal niet verder dan steeds maar kijken, ik vooral naar haar. als ze dan terugkeek keek ik onmiddellijk een andere kant uit.

maar dat kleine moment was hoogst opwindend. het hart sloeg me dan in de keel en de dienst was voor mij zeer geslaagd. een enkele keer kwam het voor dat we kwamen tot het uitwisselen van glimlachjes. dan was ik verliefd en dat was ik met hart en ziel. de periodes waarin ik het zover had gebracht verlangde ik ernaar naar de kerk te gaan. de hele week keek ik uit naar zondag en zat ik in angst dat ze weg zou zijn of gewoon niet zou komen omdat ze ziek was of zo.

eenmaal heb ik het tot een persoonlijke kennismaking gebracht.

na een paar zondagen openlijk flirten zwierf ik steeds meer om haar huis en na veel kansen voorbij te hebben laten gaan durfde ik haar aan te spreken. het eerste wat ik tegen haar zei was "hallo" toen zei zij ook "hallo" wat er verder is gebeurd weet ik niet meer. het is ook wel mogelijk dat er verder helemaal niets is gezegd, laat staan gebeurd.

maar 's middags kwamen ze nooit. dan kwam de man altijd alleen.

waarschijnlijk sliep zijn vrouw 's middags altijd even en ook 's zondags. 's middags waren ook de grote jongens op de achterste bank van onze galerij er niet. die jongens zaten stiekem te kaarten, ze namen vieze krantjes mee die ze elkaar lieten le-

zen en later hoorde ik zelfs dat ze zichzelf of elkaar zaten af te trekken. als ik dat in die tijd had geweten had ik me daarover zonder twijfel diep geschaamd. als ze te rumoerig waren of als de ordebewaarder de zaak niet vertrouwde ontstond er soms een rel. dan werden er één of meer jongens de kerk uitgestuurd, er uitgegooid, ook wel eens op een hardhandige manier. de ordebewaarder was een man met rood haar en puisterig vel. hij had iets waardoor hij zijn linkerhand niet stil kon houden. als hij kwaad werd maakte die hand een steeds groter wordende krab beweging.

's middags waren de meeste en de ergste jongens er niet. meestal kwamen ze uit gezinnen die niet zo heel erg kristelijk waren, ze hoefden maar één keer. na het middageten bleef één van mijn zusjes thuis om de afwas te doen. dan was het doodstil op straat, maar dat was niet meer die frisse zondagmorgen stilte. de zon stond hoog aan de hemel, en ook de vogels in de bomen achter ons huis begonnen zich al te vervelen. de zondagse kleren begonnen te knellen. het boordje van mijn witte overhemdje. na veel eten, soep aardappelen, groenten, stuk vlees en pudding werd het pas echt de slaperige gebeurtenisloze zondag. het zonlicht dat tussen de bladeren van de kastanjeboom door viel was verdrietig makend zonlicht. het zingen van de vogels voor-spelde al het zeurende psalm zingen even later, dat echoloos tussen de huizen zou blijven hangen. dan, kwart voor twee ongeveer kwamen de families. vader, moeder, kinderen, verloofde paartjes, hoeden op, psalmboeken in de hand, brandschoon, stap stap op weg naar de kerk.

zondag wolken dreeven door de zondag lucht, met mijn zondagse schoenen schopte ik in het zondagse grint. nog even, dan zou mijn vader roepen dat we ons klaar moesten maken. jasje aan, haren kammen, haar van mijn jasje borstelen, geld krijgen voor de collecte en drie pepermunten. die pepermunten brak ik altijd in vieren dan had ik twaalf keer iets om in mijn mond te steken. toen ik een horloge kreeg verdeelde ik de tijdsduur van de kerkdienst in twaalfen, per kwart pepermuntje deelde ik de tijd in stukjes.

dan begaf de familie visser zich ook in de stroom kerkgangers.

ik liep erbij alsof ik me ergens voor schaamde. waarvoor weet ik niet, maar het was gek om keurig opgepoetst met je vader, moeder, broers en zusters zo te lopen.

dichter bij de kerk golfde de orgelmuziek ons al tegemoet. daaronderdoor ging de stroom van gelovigen, op naar gods huis. de god die almachtig was en goedertieren en rechtvaardig en nog veel meer maar die van elke zeven dagen één dag zijn doen en laten van de eerste tot de laatste minuut bepaalde. in de zon zitten mocht niet, dat wil zeggen, met het overhemdje aan en het dasje om. iets knutselen mocht niet, "zondags werk is niet sterk".

mijn vader had er iets op gevonden om die uren, waarop zijn plichten hem niet elders riepen, op een plezierige manier door te komen. na het theedrinken na de middag dienst verdween hij in de winkel. in die winkel was in de hoek een soort van kantoortje-opslagplaats. daar zat hij dan te lezen. ergens achter verborgen vond ik eens één van de boeken die hij daar las en daarna wist ik de momenten te vinden om ook te genieten van zijn cowboy en detektive romans. als dan iemand vroeg "waar is heit"? en mijn moeder zei: "die zit weer te lezen in de winkel" dan wist ik wat hij las. Geweldige avonturen met paarden, revolvers en vrouwen.

in het ongezellige hokje in de winkel beleefde mijn vader zijn avonturen. voor de tweede keer zaten we dan in gods huis, lomer, trager en eindelozer dan 's morgens.

iedereen had onafgebroken de grootste moeite niet in slaap te vallen. de gestoofde peertjes, runderlapjes, en puddingen met slagroom brachten ook mij er toe een gemakkelijke houding op te zoeken. maar dan kreeg ik of van links of van rechts een vermanende stomp die wel geen pijn deed, maar mij wel het schaanrood naar de wangen deed stijgen. luid zitten of hangen in de bank mocht niet, dat wist ik. als laatste redmiddel waren er dan de hoedjes. de oude vrouwen droegen allemaal dezelfde vormloze zwarte hoedjes. vastgestoken met lange priemen (soms was ik in de gelegenheid het van dichtbij te bestuderen) bedekten ze de oude hoofdes. het sliertje grijze haartjes bijgedraaid tot een knoedeltje diende dat hoedje tot steun. met de ijzeren pennen met aan één kant een rond knopje werden ze daaraan vastgezet. onder die hoedjes keken waakzame gelovige oogjes onafgebroken naar de dominee en ik denk dat deze vrouwtjes het dankbaarste publiek vormden van de steeds naar doorgaande dominee.

er waren ook mooiere hoeden, de hoeden van de jongere vrouwen zoals mijn moeder. hoeden met brede golvende randen, prachtige, op een ingewikkelde manier aangebrachte linten. zwart, van grijs vilt, of wit, soms met pluimen of bloemen. uiteindelijk waren het de hoeden van de vrouwen die me door die middag kerkdiensten heen hielpen, ik telde ze. ik telde ze niet alleen, ik bekeek ze en becritiseerde ze, ik vond ze prachtig of ik vond ze lelijk. aan mode deden de gereformeerde zusters niet. ze bedekten eenvoudig hun lichaam, niet zozeer om kou tegen te houden of regenwater, het moest gewoon, en op een bepaalde manier. al was het stervens heet, geen vrouw kwam binnen zonder mantel.

voor ze gingen zitten sloegen ze die mantel op. van onderaf keerden ze dan het rokgedeelte binnenste buiten zodat heel de glimmende voering (die vond ik soms nog mooier dan de mantelstof zelf) zichtbaar werd. hoog genoeg om niet op die mantel te gaan zitten trokken ze dat op, dan lieten ze zich neer, na enig schikken zat alles goed, bij het terug lopen naar huis zou niemand op straat kunnen zien dat ze een hele tijd hadden gezeten. dat zou natuurlijk ook verschrikkelijk zijn, ze zouden dan kunnen denken aan billen en wat daar allemaal nog meer zit. een mens bestaat uit een gezicht en handen en kleren. alles wat onder die kleren zit is verborgen, wit en zondig. het stinkt daar, er groeien haren, er zijn borsten en tussen die billen is er nog veel meer. dat lichaam is één en al viezigheid, dat moet verborgen blijven, daar moeten we ons voor schamen. na hemden, onderjurken, jurken komt dan eindelijk de mantel. die mantel sluit alles af, door die mantel tenslotte bereiken we uiteindelijk het stadium geen lichaam te hebben met een maag, met haren in de oksels, met darmen en een blaas. als nonnen bestonden ook deze vrouwen uit gezicht, handen - met een tasje - en kleren.

maar de hoed had zich aan allerlei voorschriften onttrokken. ergens voorin zat altijd een vrouw die voor mij zonder meer de kampioen was wat betreft de hoeden die ze droeg. prachtige, sierlijk gevormde hoofddeksels. tijdenlang kon ik naar haar kijken. ze had ook een mooi gezicht, soms keek ze wel eens omhoog en ik zag haar ook wel eens lopen op straat. een mooi gezicht, en mooie ogen. haar man had in mijn ogen een raar gezicht, een vreemde grote neus en bijna een kaal hoofd, hij zat altijd naast

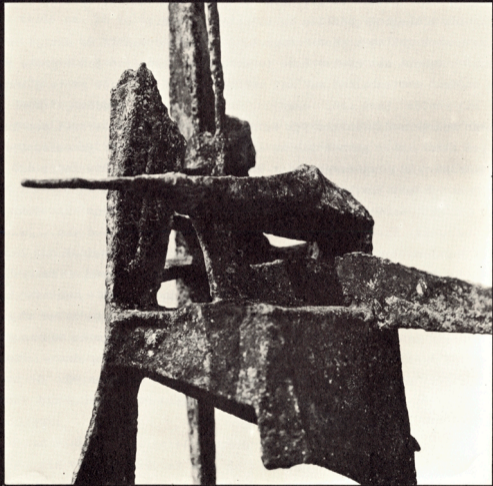
haar als er gebeden werd ging hij staan, dan zwaaide hij heel zachtjes heen en weer, van voor naar achter. sommige mannen gingen staan tijdens het bidden.

ik telde alle hoedjes. hoofddoeken deden niet mee, oorijzers wel. oorijzers waren er niet zoveel. er waren gouden en zilveren, met veel kant en met weinig, ik vond vooral het geplooid afhangend gedeelte in de nek heel mooi.

mijn moeder was ook gek op hoeden. ondanks de geldnood waarin we altijd zaten wist ze toch regelmatig aan een nieuwe hoed te komen. die bewaarde ze in grote ronde dozen met er onderin mottenballetjes. het mooist vond ik een hele grote glimmende hoed van riet. hij voelde hard aan, maar om te zien was hij prachtig. heel grof gevlochten, een bol gedeelte natuurlijk en een heel brede rand, er zat een lint om met een prachtige strik. geen gewone strik, die strik was inelkaar genaaid. over de rand hingen de uiteinden tot halverwege haar rug. mijn moeder had wit haar, die hoed was zwart en hij stond haar prachtig.

als ik alle hoedjes in de kerk telde vergat ik nooit de hoed van mijn moeder. het was een van de mooisten. het leek me niet helemaal eerlijk de hoed van mijn moeder mee te tellen maar per slot van rekening was het een vrouw met een hoed.

uiteindelijk zei dan de dominee amen, het orgel viel in, met gespreide armen als een gekruisigde kristus gaf de dominee de zegen mee aan iedereen die hem maar wilde hebben en dan mocht iedereen weg, naar huis, naar theedrinken of wandelen of naar beppe of weet ik wat. de deuren zwaaiden open, de trap was vol met grote mensen met stijve pakken en geaderde handen. maar beneden aan de trap was de open deur, links af, de straat. de grote jongens stonden bijelkaar en staken sigaretten op. ik hoefde niet als op de heenweg mee te lopen, ik mocht alleen thuis komen, ik mocht vooruitlopen of iets later komen.







breken ons bestaan de gedachten
overal zijn de trillingen
die tranen en bloed vinden
in onzichtbare stromen
naar elkaar toe
de warmte die in lichaamsholten
van pijn hun genot vinden
een vinger in de mond
met zoete resten
van herinneringen
verdwalen op bekende wegen
onze vingertoppen
die vonden en zullen weten
wat niet bestaat
de kleine dieren
vergeten een ogenblik de dood
die zij voor willen blijven
zij bijten in het warme leven
als het licht in hun ogen
achter de horizon verloren gaat
en kruipen weg
in hun vochtig hol
met andere kleine dieren |

een kerstnacht is
een nacht als andere nachten
met een man en bromfietsgeluid
met hoop en machteloosheid
met vrienden en vijanden
met angst en verwachting
en morgen is het weer voorbij
dan volgt een dag en een nacht
die niet kerstdag
en kerstnacht heten
maar ook dan eten wij
zoekt warmte zijn weg
door onze aderen
in onze lichaamsholten
is ook dan het zoeken naar warmte
naar meer leven
naar de dood toe
naar een nieuw begin
in pijn en genot
heilige dierlijkheid
waaraan het licht
en de warmte haar bestaan dankt

warmte en beweging
zoekt zijn weg in geheim
de ontvluchting

trillend in de ruimte
staat machteloos
de zwerver toe te zien naar de stervende
uit de mond vloeit nog bloed
onder begeleiding van romantische muziek
uit portables
die iedereen heeft meegebracht
om op te luisteren
de geboorte van een stervende |

terwijl ik nog een voorhoofd heb
en oogen en vingers om te roken
en oogen om het licht te zien
wil ik al weten

er is niet zo veel wat ik nog moet doen
nog dertig passen in oostelijke richting
nog een hoofd wat ik aan moet raken
mijn hand tegen de rechterslaap

ik zal sluipen tussen het gras
als een klein dier op vlugge poten
verdwijnen in het duister

de zangeresjes met kleine lichamen
vol leven en eindigheid
zingen hun liedjes
in de geldverdien microfoon
de lucht uit hun poriën
verdwijnt in het helle schijnwerper licht

samenwonend met de ratten in hun donkere holletjes
heb ik daar gelukkig niets mee te maken

wat voor dag was het vandaag?

op kleine vlugge poten
wil ik sluipen door het gras
ongezien in duisternis
een zacht geritsel - waar vandaan?
ben ik

bestaan met kleine vlugge oogen
achterlaten en een doel hebben ik weet niet wat
een weggegoorpen stuk brood
een dood dier met uitgestrekte poten

de warmte alleen in mijn eigen lichaam
vergeten wat achter mij is
niet weten wat voor mij is
niet weten wat ik ben

er is niet zoveel meer te doen

een paar brieven schrijven nog
en ze posten op een kille wintermorgen
de garagehouder groeten
het raam schoon vegen

maar dat kan morgen ook allemaal nog
eigenlijk heb ik het allemaal al gedaan
weer mijn schoenen aantrekken, weer vrouwenoogen zien
weer de wereld over me heen halen

tussen nu en dan
staat pijn en kou
en warmte en dichtbij zijn |

zeg het maar drie maal

en iedereen

zal weten wat er te gebeuren staat

links dromen is beter dan rechts de sla verliezen

in het kastje zit de rest

